

руйнує специфічну для Антонича образно-словесну щільність твору. Та головне – перекладач збивається з філософсько-медитаційного тону на не властивий українському поету побутово-розмовний, трохи розв'язний тон; звідси в римах – скачка-пачка, шури – мури... Недостатнє знання української мови призводить і до комічних казусів: напр., катеринка, шарманка, яка у Антонича грає, крекче, перетворюється у перекладача в нічного птаха – "ночная птица что-то крикнет вдруг, пугая"¹². У таких випадках творча свобода обертається на свою протилежність – свавільне нагромадження випадкових слів.

¹ Сдобников В. В., Петрова О. В. Теория перевода. – Восток-Запад, Москва-Владимир, 2006. – С. 408; ² Антонич Богдан-Ігор. Пісня про незнищенність матерії. Поезії. – К., 1967. – С. 297–298; ³ Страницы альманаха. Библиотека Украинской Литературы. – Электронное издание ГУК г. Москвы. БУЛ, август, 2010. – С. 15–16; ⁴ Див.: Якубинский Л. О поэтическом глоссемосочетании. // Поэтика. Сборники по теории поэтического языка. – Петроград, 1919; ⁵ Антонич Богдан-Ігор. Пісня про незнищенність матерії... – С. 298; ⁶ Страницы альманаха... – С. 16; ⁷ Антонич Богдан-Ігор. Пісня про незнищенність матерії... – С. 298; ⁸ Страницы альманаха... – С. 15–16; ⁹ Антонич Богдан-Ігор. Пісня про незнищенність матерії... – С. 93; ¹⁰ Страницы альманаха... – С. 17; ¹¹ Сдобников В. В., Петрова О. В. Теория перевода. – С. 135; ¹² Страницы альманаха. Библиотека украинской литературы. – С. 6.

Ольга Башкирова

СЕРГІЙ ЄСЕНІН У ПЕРЕКЛАДАХ МАРІЇ ГУБКО

Тема нашої статті продиктована не стільки бажанням ще раз торкнутися особливостей звучання єсенінського вірша українською мовою, скільки необхідністю віддати належне генію Марії Губко – молодої перекладачки, якій передчасна смерть завадила стати в один ряд з майстрами – Максимом Рильським, Миколою Бажаном, Григорієм Кочуром.

Марія Олексіївна Губко прожила неповних 27 років (16 грудня 1968 – 12 квітня 1995), але обсяг перекладацької і письменницької роботи, який вона встигла виконати за цей короткий час, вражає. Їй належить низка довершених перекладів з Гете, Гейне, Гервега, Лонгфелло, Уїтмена, Мура, Вордsworthа, Дікінсон, Єйтса, Єсеніна, Ларкіна. До улюблених авторів належали передусім Емілі Дікінсон і Філіп Ларкін, про творчість якого Марія писала дисертацію. Паралельно з перекладами з'являлися вірші українською та російською мовами.

Для нашого дослідження було обрано чотири перекладні твори з доробку Марії – вірші С. Єсеніна "Пісня про собаку", "Корова", "Лисиця", "Собаці Качалова". Їх переклади Марія здійснила у віці восьми – дев'яти років. Поетична анімалістика С. Єсеніна, позначена яскравою

метафорикою і особливим проникненням у психологію тварини, привабила дівчину саме тому, що вона "теж самозабутньо любила тварин, надто собак..."¹. У передмові до збірки Марії "Перемога приходить запізно..." (2007) її батько, відомий психолог, академік Олексій Губко, розповідає, що рівень цих робіт викликав у декого сумніви, мовляв, дев'ятирічна дитина не може так досконало володіти перекладацькою технікою. Однак, за спогадами батька, Марія уже в цьому віці "досягла рівня психічного розвитку дорослої людини"², без чого неможливим було б і повноцінне осянення тих складних за емоційним наповненням, виразністю зорових образів поетичних картин, створених С.Єсеніним.

У перекладах з російського класика вражає не тільки досконалість форми, максимально точне відтворення єсенінської ритміки, а й передусім органічне "вживання" у неповторний світ автора, що якнайкраще доводить справедливість міркувань Олексія Губка про специфіку таланту перекладача, висловлених у тій-таки передмові: "...аби проникнути в потаємну лабораторію творчості цього поета, в примарну містерію його художнього чаклування, слід на якусь часину стати його альтер его, духовним двійником обраного творця, тобто бути ще й психологом і актором"³.

Щоб проілюструвати певні перекладацькі принципи, вироблені Марією ще в дев'ятирічному віці, досить навести другий катрен "Лисиці".

У С.Єсеніна:

Ей все бластился в колючем дыме выстрел,	X6
Колыхалася в глазах лесная топь.	X6
Из кустов косматый ветер взбыстрил	X5
И рассыпал звонистую дробь.	X5

У Марії Губко:

Все ввижався їй в диму колючім постріл,	X6
Колихався мох лісних боліт.	X5
Із кущів кошлатий вітер гостро	X5
Розсипав навколо дзвінний шріт.	X5

Не маючи змоги дослівно передати такі властиві для поетичної манери С. Єсеніна специфічно російські розмовні форми, як "бластился", М. Губко, однак, не нівелює особливостей художнього мовлення цього автора. Замість неологізму "взбыстрил" вона вживає прислівник "гостро", тонко відтворюючи, вслід за російським поетом, відчуття пронизливого зимового холоду; єсенінським за духом є й словосполучення "дзвінний

шріт". Топос лісу, гаю в поетичній міфології С. Єсеніна досить часто пов'язаний зі звуковим ефектом дзвону:

Поет зима – аукает,
Мохнатый лес баюкает
Стозвоном сосняка.

("Поет зима – аукает...")

Троицько утро, утренний канон,
В роще по березкам белый перезон.

("Троицько утро, утренний канон...")

Особливості української мови, передусім дієслівних форм, спричиняють подекуди заміну 6-стопного хорея 5-стопним і навпаки. Так, в перших двох рядках у С. Єсеніна маємо такий метричний малюнок:

На раздробленной ноге приковыляла, UU – U UU – U UU – U X6
У норы свернулася в кольцо. UU – U – U UU – X5

Марія Губко витримує 6-стопний хорей в обох рядках:

На раздробленной ноге приковыляла UU – U UU – U UU – U X6
І згорнулася біля нори в кільце. UU – U UU U U – U – X6

Другий рядок процитованого вище катрена, навпаки, вкорочено на одну стопу, але це не порушує загального метричного малюнку. Хорейчна структура твору наближена до пісенної, хоча носієм пісенної традиції вважається 4-стопний хорей. До народнопісенногого звучання єсенінський вірш наближають і дієслівні форми на –ся ("свернулася", "колыхалася"). В українському перекладі вони втрачають таке стилістичне забарвлення, однак М. Губко вдало використовує певні компенсаторні засоби. Так, у четвертому рядку першого катрена з'являється нестягнена форма прикметника, характерна для фольклорних творів ("дрімучеє лице"). Взагалі, віртуозне володіння граматичним апаратом рідної (і чужої) мови помітне на всіх рівнях прочитання єсенінського тексту. Безпомилково передано атмосферу цього твору і в передостанній та останній строфах.

У С. Єсеніна:

Как желна, над нею мгла металась.
Мокрый вечер липок был и ал.
Голова тревожно подымалась,
И язык на ране застывал.

Желтый хвост упал в метель пожаром,
На губах – как прелая морковь...
Пахло инеем и глиняным угаром,
А в ощур сочилась тихо кровь.

У Марії Губко:

Як стрижі, над нею мла металась.
Багрянivся вечір і мокрів.
Голова тривожно піdnimalась,
І язик на рані задубів.

Пишний хвіст упав в югу червоно,
Запеклися губи, всі в крові...
Пахло інеєм і чадом, і стодзвонно
Віddавався біль у голові.

У другому рядку передостаннього капрена юна перекладачка замінює короткі форми прикметника ("Мокрый вечер липок был и ал") дієслівною конструкцією ("Багрянivся вечір і мокрів"), досягаючи того самого ефекту суб'єктивізації зорових вражень, що дозволяє читачеві відчути біль самотнього звіра серед вечірнього лісу. Надалі російський поет ніби дистанціюється від своєї героїні, М. Губко натомість зосереджує увагу на відчуттях тварини. В останньому капрені її перекладу наявні ті самі образні домінанти, що й у С. Єсеніна: завірюха, в якій майорить лисячий хвіст; закривавлені губи; запахи зимового лісу; кров, однак вона вдається до певного зміщення, а інколи – й заміщення цих образів. Так, замість єсенінської метафори ("На губах – как прелая морковь") дівчинка використовує пряме значення ("Запеклися губи, всі в крові"), олюднюючи тварину (взагалі, таке олюднення героїв поетичної анімалістики Єсеніна характерне для її перекладів), а останній рядок, яким російський поет апелює передусім до зовнішніх (зорових) вражень ("А в ощур сочилась тихо кровь"), у Марії передає відчуття пораненої лисиці ("[...]стодзвонно] Віddавався біль у голові").

Гідною подиву є точність, з якою дівчинка передає складну ритміку "Пісні про собаку". Загальне метричне тло цього твору становить дольник з незначними вкраєннями тактовика та класичних трискладовиків. Марія Губко лише подекуди робить ритмічний малюнок врівноваженішим, замінюючи дольникові рядки рядками анапеста або вставляючи замість пауз повнозвучні склади, як у наведеному фрагменті.

У С. Єсеніна:

По сугробам она бежала, Поспевая за ним бежать... И так долго, долго дрожала Воды незамерзшей гладь.	2 – 2 – 1 – 1 2 – 2 – 1 – 2 – 1 – 2 – 1 1 – 2 – 1 –	Дк3 Дк3 Дк3 Дк3
А когда чуть плелась обратно, Слизывая пот с боков, Показался ей месяц над хатой Одним из ее щенков.	2 – 2 – 1 – 1 – 3 – 1 – 2 – 2 – 2 – 1 1 – 2 – 1 –	Дк3 Х4 Ан3 Дк3
В синюю высь звонко Глядела она, скуля, А месяц скользил тонкий И скрылся за холм в полях.	– 2 – 0 – 1 1 – 2 – 1 – 1 – 2 – 0 – 1 1 – 2 – 1 –	Дк3 Дк3 Дк3 Дк3

У Марії Губко:

По наметах вона чвалала, Лед' вс у т я ла й о доганять. І так довго, довго дрижала Води незамерзла гладь.	2 – 2 – 1 – 1 2 – 2 – 2 – 2 – 1 – 2 – 1 1 – 2 – 1 –	Дк3 Ан3 Дк3 Дк3
А коли лед' плелася додому, Злизуючи піт з боків, Враз здався їй місяць над домом Одним із її синків.	2 – 2 – 2 – 1 – 3 – 1 – 1 – 2 – 2 – 1 1 – 2 – 1 –	Ан3 Х4 Ам3 Дк3
І в небо, благаючи долі, Дивилась, скавулячи, А місяць сковзав поволі І зник за старі корчі.	1 – 2 – 2 – 1 1 – 4 – 1 – 2 – 1 – 1 1 – 2 – 1 –	Ам3 Дк3 Дк3 Дк3

На прикладі цієї поезії можна наочно переконатися, що талановитий перекладач, зберігаючи неповторність оригіналу, все-таки привносить у чужий твір певну частину себе. Тенденція до більшої урегульованості вірша, яка, проте, зберігає органічність єсенінського поетичного вислову і не руйнує оригінальну ритмічну структуру, а тільки незначною мірою нюансує її, є, на нашу думку, конкретним виявом напрочуд серйозного прочитання російського класика цією феноменально обдарованою дівчинкою. Особливості такої інтерпретації, що наближається до співтворчості, виявляються і на лексичному рівні. Переклади Марії Губко

певною мірою пом'якшують загальну емоційну тональність віршів Сергія Єсеніна. Неповторний єсенінський надрыв, який багато в чому твориться завдяки поєднанню глибоко ліричних, ніжних інтонацій з просторіччям, а часом і нарочитою жорсткістю вислову, у Марії звучить ніби на іншому рігестрі, що пояснюється передусім дещо іншим принципом добору лексичних засобів. Ось перший катрен "Пісні...".

У С. Єсеніна:

Утром в ржаном закуте,
Где златятся рогожи в ряд,
Семерых ощенила сука,
Рыжих семерых щенят.

У Марії Губко:

В клуні, де золотяться мати,
Житніх куп де наспано ряд,
Сімох породила мати,
Рудих сімох цуценят.

Дев'ятирічна перекладачка, очевидно, несвідомо олюднюює геройв анімалістичної поезії С. Єсеніна, фактично перетворюючи горе тварини на метафору людських страждань. (Варто, до речі, звернути увагу і на майстерне використання можливостей омонімічної рими – I і III рядок наведеного уривку). Гадаємо, такою специфікою сприйняття єсенінської поезії продиктована й та інтерпретація оригіналу, яку знаходимо в передостанніх катренах. У С. Єсеніна: "Показался ей місяц над хатою/ Одним из ее щенков" – у Марії Губко: "Враз здався їй місяць над домом/ Одним із її синків"; в оригіналі: "В синюю высь звонко / Глядела она, скуля" – у перекладі: "І в небо, благаючи долі, / Дивилась, скавулячи".

Той самий прийом олюднення постає і в перекладі "Корови". Вже перший епітет (у С. Єсеніна – "дряхлая", у Марії Губко – "згорблена") викликає асоціації зі старою жінкою. Надалі юна перекладачка замінює позірно безпристрасну манеру вислову емоційно-оцінними зворотами. Так, у третьому катрені замість сумовитої констатації факту ("Не дали матери сына, / Первая радость не впрок") з'являються зболені риторичні питання ("Де взяты матери сына,/ Де їй вже взяты терпець?"). Подібну інтерпретацію маємо і в наступних рядках:

Скоро на гречневом свее,
С той же сыновней судьбой,
Свяжут ей петлю на шее

Скоро налигач накинуть
Бідній корові рябій,
Пахощі гречок долинуть,

И поведут на убой.

Як поведуть на забій.

Цей переклад не можна назвати буквальстичним, проте особливий сумовитий настрій відтворено безпомилково. Наприклад, у наведеному фрагменті оригінальному рядку "Скоро на гречневом свєе" відповідає таке речення: "Пахощі гречок долинуть". Очевидно, колоритне російське слово "свей", суголосне українському "віяти", продиктувало Марії зворот, що ніби втілює відголосок чудового світу, від якого навіки відділена знедолена тварина. Слід відзначити абсолютну ритмічну тотожність оригіналу й перекладу. Цілком точно відтворюючи музику вірша (тристопний дактиль), дівчинка демонструє віртуозне володіння інверсією та надзвичайно розвинене чуття чужого поетичного слова. Вона досить вільно почувається у просторі єсенінського тексту, оскільки добре відчуває головний нерв поетової творчості, і це – запорука її перекладацького успіху навіть тоді, коли переклад зі змістового боку не цілковито тотожний оригіналові:

Жалобно, грустно и тоще
В землю вопьются рога...
Снится ей белая роща
И травяные луга.

Жалібно, сумно, з докором
Роги у землю ввійдуть...
Сниться гаї білокорі
Й трави, що медом цвітуть.

Марія Губко гідно впоралася і з таким непростим завданням, як переклад знаменитої присвяти "Собаці Качалова". Ритмічна структура твору (5-стопний ямб з окремими вкрапленнями 6-стопного та початковим рядком 4-стопного) також передана досить точно, однак вражає не стільки це, скільки близкуче вміння фактично без втрат передати засобами української мови досить специфічні розмовні звороти, що надають цьому віршеві особливої чарівності й теплих дружніх інтонацій. Часом юна перекладачка виявляє тенденцію до певної універсалізації віршового розміру (так, початковий рядок Я4 і згадані вкраплення Я6ц замінено на наскрізний для вірша 5-стопний ямб), однак ці незначні втрати цілковито компенсиуються багатством мови і вмінням, навіть відходячи від перекладацького буквальізму, зберегти дух першоджерела. Наведемо для прикладу два катрени.

У С. Єсеніна:

Хозяин твой и мил и знаменит,
И у него гостей бывает в доме много,
И каждый, улыбаясь, норовит
Тебя по шерсти бархатной потрогать.

Ты по-собачьи дьявольски красив,
С такою милою доверчивой приятцей.

U– UU U– UU U–	Я5
UU U– U–//U– U– U– U	Я6ц
U– UU U– UU U–	Я5
U– U– U– UU U– U	Я5
UU U– U– UU U–	Я5
U– U– UU// U– UU U– U	Я6ц

И, никого ни капли не спросив, Как пьяный друг, ты лезешь целоваться.	UU U– U– UU U– U– U– U– UU U– U	Я5 Я5
--	------------------------------------	----------

У Марії Губко:

Господар твій відомий у світах, Гостей у нього – спробуй проштовхнуться, І кожен, хто на вогник завіта, Вважа за честь до тебе доторкнуться.	U– UU U– UU U– U– U– U//– UU U– U U– UU U– UU U– U– U– UU U– U	Я5 Я5ц Я5 Я5
---	---	-----------------------

Ти по-собачому на диво гарний... Довірливо кидаєшся вітатись. Поштивості чекать від тебе марно. Як п'яний друг, ти лізеш цілуватись.	UU U– UU U– U– U U– UU U– UU U– U UU U– U– UU U– U– U– UU U– U	Я5 Я5 Я5 Я5
---	---	----------------------

Переклади, які належать дев'ятирічній Марії Губко, засвідчують не тільки її колосальний талант, а й причетність до кращих традицій українського перекладацтва, що у всі часи сприяло збагаченню національної культури, і зокрема, літературної творчості. Це невелике дослідження є тільки спробою привернути увагу віршознавців і перекладознавців до ще не проаналізованого і не оприлюдненого належним чином доробку Марії. Перекладацька діяльність цієї надзвичайно обдарованої людини становить унікальне явище і заслуговує на всебічне й ґрунтовне вивчення.

¹ Губко Марія. "Перемога приходить запізно..." (Переклади іноземних поетів) / Упорядник Олексій Губко. – К.: Журнал "Радуга", 2007. – С. 9; ² Там само. – С. 10; ³ Там само. – С. 6; ⁴ Гаспаров М. Брюсов и буквализм // Поэтика перевода: Сборник статей. – М.: Радуга, 1988. – С. 29–68; ⁵ Есенин Сергей. Стихотворения. Поэмы. – М.: Художественная литература, 1983. – 480 с.; ⁶ Костенко Н. В. Українське віршування ХХ століття. – К.: Либідь, 1993. – 232 с.

Умовні позначення

X4 – 4-стопний хорей; X5 – 5-стопний хорей; Ябц – 6-стопний ямб з цезурою; АнЗ – 3-стопний анапест; АмЗ – 3-стопний амфібрахій; ДкЗ – триктовий дольник.

Олеся Лященко

**РЕЦЕПЦІЯ ПОЕЗІЇ В. СВІДЗИНСЬКОГО
В РОСІЙСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ**

Практика перекладу художнього тексту відома з найдавніших часів, тоді як перекладознавство як наука почало викристалізовуватись у 20-х рр. минулого століття. З'явилася низка теорій перекладу, однак очевиднє різноманіття перекладацьких методів не полегшує копіткої праці інтерпретатора, автора, послуговуючись термінологією